

Ochrana vojsk jako funkční oblast operační činnosti

V článku „Tendence možného rozvoje operačního zabezpečení“ (VR č. 8/94) byla navržena možnost transformace dosavadního pojetí ochrany proti zbraním hromadného ničení na širší a relativně samostatnou funkční oblast operační činnosti, nazvanou ochrana vojsk. Tento článek má za cíl pojednat o dosavadním stavu problematiky OPZHN v AČR, vymezit funkční oblast ochrany vojsk, navrhnout její možnou strukturu a také evokovat odbornou diskusi na dané téma.

Stav problematiky OPZHN v Armádě České republiky a v armádách některých vyspělých států

Základy ochrany proti zbraním hromadného ničení (chemickým zbraním) byly položeny již v ČS armádě v 1. republice. V padesátých letech jako reakce na zavedení jaderných zbraní do výzbroje armád velmocí, které přineslo kvalitativní změny v teorii vedení operací a vyžadovalo nové, komplexnější řešení způsoby ochrany vojsk, adekvátní ničivým účinkům jaderných zbraní, se pojetí OPZHN značně rozšířilo. Armády bývalé koalice Varšavské smlouvy se v té době plně řídily sovětskými doktrinárními názory.

OPZHN v období let 1955-1960 integrovala protiatomovou, protichemickou a protibiologickou ochranu. K výrazné změně došlo v 1. polovině osmdesátých let, kdy se v koaliční koncepci konstitovalo chemické zabezpečení jako samostatný druh operačního zabezpečení. To umožnilo přesněji vymezit působnost chemického vojska a precizovat opatření OPZHN.

Počátkem devadesátých let došlo v Československé armádě k další modifikaci obsahu OPZHN i chemického zabezpečení, která byla přijata i pro Armádu České republiky v návrhu operačního předpisu „Příprava a vedení operací“ a je dosud platná. Obsahuje následující hlavní ustanovení:

OPZHN i chemické zabezpečení jsou druhy operačního zabezpečení. Cílem ochrany proti zbraním hromadného ničení je maximálně oslabit účinky jaderných, chemických a biologických zbraní, radiačních a chemických havárií na vojska svazu, zachovat jejich bojeschopnost a tím se podílet na splnění stanoveného úkolu.

Ochrana proti zbraním hromadného ničení zahrnuje všeobecná a zvláštní opatření.

● **Ke všeobecným opatřením patří:** včasné zjištění příprav protivníka k použití ZHN; rozptýlení vojsk a periodické změny prostorů jejich rozmístění; ženijní budování prostorů a postavení zaujímaných vojsky a příprava komunikací pro manévry; využití ochranných a maskovacích vlastností terénu.

● **Zvláštní opatření** zahrnují: varování vojsk před bezprostředním použitím ZHN, uvědomování vojsk o jaderných úderech, radiačních a chemických haváriích, radiační, chemické a biologické situaci; zjišťování následků použití zbraní hromadného ničení protivníkem a následků radiačních a chemických havárií; zajištění ochrany vojsk při činnosti v zamořených pásmech, prostorech závalů, požárů a zátop; odstraňování následků použití ZHN, radiačních a chemických havárií.

Pro srovnání chemické zabezpečení zahrnuje monitorování radiační a chemické situace, individuální a kolektivní ochranu vojsk před účinky radioaktivních a toxických látek, speciální očistu vojsk, odmořování (dezinfekci) terénu, cest a objektů, použití dýmu.

Struktura ochrany proti ZHN a chemického zabezpečení na operačním stupni AČR je uvedena na **schématu 1**.

Opatření ochrany proti zbraním hromadného ničení se uskutečňují silami a prostředky vojsk. Všeobecná opatření se organizují a provádějí vždy v plném rozsahu všemi druhy vojsk bez ohledu na to, zda je operace vedena konvenčními prostředky ničení nebo za možného použití ZHN.

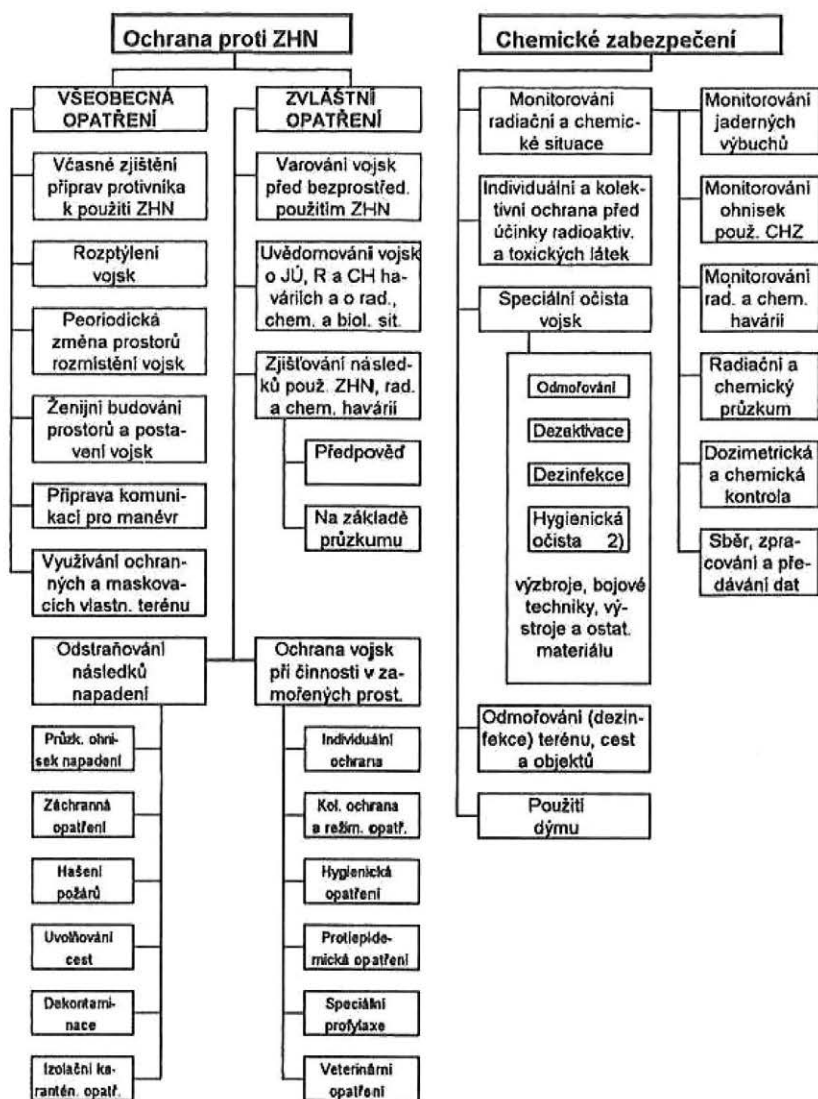
Zvláštní opatření se v operaci vedené konvenčními prostředky připravují. Uskutečňují se až po použití ZHN protivníkem a po radiačních a chemických haváriích. Provádějí je vojska především vlastními silami a prostředky, případně s využitím speciálních odřadů. Složitě odborné úkoly provádějí svazky a útvary ženijního a chemického vojska, logistické podpory a zdravotnické služby.

Za organizaci ochrany proti zbraním hromadného ničení obecně odpovídá velitel. Ochranu proti ZHN organizuje příslušný štáb na základě rozhodnutí velitele, jeho pokynů a směrnic (nařízení) nadřízeného stupně. Opatření ochrany proti ZHN řídí náčelník štábu a koordinuje operační oddělení (skupina).

Ve skutečnosti však samotný fakt, že OPZHN je druhem operačního zabezpečení, vede ke snaze určit odpovědného funkcionáře - specialistu, protože velitel má k organizaci ostatních druhů zabezpečení své odborníky. Tím je v povědomí velitelů nejčastěji náčelník chemického vojska. Příčin je řada, především však ta, že NCHV organizuje v rámci svého druhu zabezpečení velkou část opatření OPZHN. K realizaci celého komplexu opatření OPZHN však nemá v podřízenosti nezbytné síly a prostředky ani není vybaven potřebnými kompetencemi.

Ve vojensky významných západních státech neexistuje k řešení otázek ochrany proti ZHN naprosto jednotný teoretický přístup.

* **Armáda USA** má zaveden pojem ochrany proti ZHN, jež je tvořena protiatomovou, protibiologickou a protichemickou ochranou. Ze srovnání této struktury s dosud platnými hledisky v AČR vyplývá, že pojetí USA zahrnuje značnou část opatření, která v AČR jsou součástí chemického zabezpečení (např. chemický

Poznámka: 1) Na operačním stupni.

2) Podle potřeby. Plní jednotky logistické podpory.

Schéma 1: Struktura ochrany proti zbraním hromadného ničení a chemického zabezpečení v ČR¹⁾

průzkum, ochrana před otravnými látkami, dekontaminace). Některá opatření chemického zabezpečení podle našeho pojetí jsou v armádě USA součástí komplexu protiatomové ochrany. Lze konstatovat, že struktura OPZHN v armádě USA je jakousi kombinací nebo syntézou OPZHN a chemického zabezpečení v našem pojetí.

Z hlediska sil a prostředků OPZHN má armáda USA ze západních armád k naší organizační struktuře nejbližší, protože jako jediná má většinu sil a prostředků protiatomové a protichemické ochrany ve svazcích, útvech a jednotkách chemického vojska (CHEMICAL CORPS). Na stupni armádního sboru je vytvořena brigáda chemické ochrany, v divizi jsou roty OPZHN.

*** V armádě SRN** úkoly a opatření ochrany proti ZHN plní jednotky OPZHN, organizačně začleněné do ženijního vojska. Armáda SRN chemické vojsko jako druh pozemního vojska nemá. Prapory OPZHN jsou začleněné v organické podřízenosti velitelství ženijního vojska štábu pozemního vojska, u armádních sborů a u vojenských okruhů teritoriálního vojska. Samostatné roty OPZHN jsou v podřízenosti operačních oddělení divizí.

*** Armáda Francie** na taktických stupních nemá žádné speciální útvary (jednotky) OPZHN (chemického vojska). U armádního sboru je v podřízenosti štábu sboru válečné pluk OPZHN, jehož struktura je tvořena jednou baterií RCHPz, třemi bateriemi speciální očisty pro odmořování a jednou baterií speciální očisty pro dezaktivaci. Svou organizační strukturou, způsobem činnosti i obsahem úkolů má tento útvar blízko k útvaru chemického vojska v našem pojetí.

Struktura ochrany proti zbraním hromadného ničení v armádách vojensky významných západních států je uvedena na schématu 2.

Odpovědnost za organizaci, plánování a kontrolu OPZHN v západních armádách mají velitelé a štáby všech stupňů. Odborné řízení v armádě USA zabezpečují specialisté chemického vojska. V armádě SRN se problematikou OPZHN na stupni praporu zabývá důstojník pro bojovou přípravu, u brigády důstojník operačního oddělení G3. Chemičtí specialisté jsou zařazeni v operačním oddělení divize a na velitelství ženijního vojska armádního sboru.

Řešení problematiky OPZHN je tedy v moderních armádách různorodé a má svá specifika. Lze však určit řadu shodných rysů s řešením v AČR:

- cíl OPZHN a jednotlivá opatření OPZHN jsou ve všech armádách obdobné a vyplývají především z vlastností a ničivých faktorů ZHN a nutnosti chránit vojska před jejich účinky,
- za organizaci OPZHN odpovídají velitelé,
- úkoly OPZHN plní vojska v rozhodující míře vlastními silami,
- nejsložitější specifická opatření OPZHN plní speciální vojska.

Rozdíly jsou ve strukturalizaci OPZHN (OPZHN a chemického zabezpečení) a v organizaci sil a prostředků pro realizaci opatření OPZHN. Uvedené shodné rysy charakterizují obsah OPZHN, rozdílnosti jsou určující pro vyjádření způsobů, kterými se ochrana vojsk uskutečňuje.

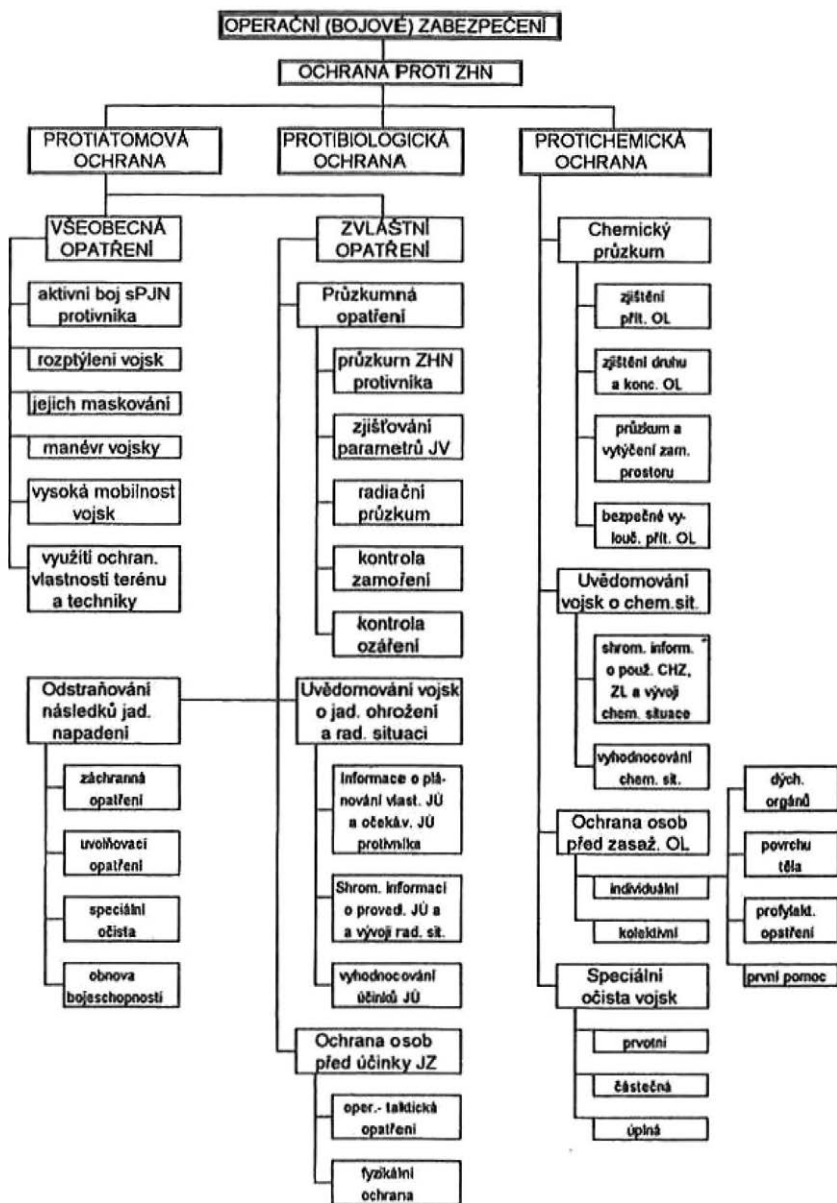

Schéma 2: Struktura ochrany proti zbraním hromadného ničení v armádách vojensky významných států

Místo OPZHN v dosavadním systému operačního zabezpečení AČR se vyznačuje, ve srovnání s ostatními druhy zabezpečení, řadou specifík:

1. Převažuje snaha o soběstačnost vojsk v ochraně proti ZHN. Tento požadavek se v souvislosti se vzrůstající mobilitou brigád a praporů stává stále důležitějším.
2. Opatření OPZHN je nutné provádět komplexně. Ochrana tak zasahuje nejen do jiných druhů zabezpečení, ale ovlivňuje i způsob vedení operační činnosti.
3. K OPZHN nejsou vytvořeny žádné speciální síly a prostředky. Úkoly jsou plněny vlastními silami vojsk, jinými druhy zabezpečení, případně dočasnými prvky operační sestavy (např. odřady odstraňování následků).
4. Zvláštní podsystem velení a řízení OPZHN není vytvořen.
5. Není ustanoven odborný funkcionář, přímo zodpovědný za OPZHN (na rozdíl od jiných druhů zabezpečení). Odpovědnost za OPZHN má obecně velitel.

Pro pochopení problematiky je nezbytné vidět **zásadní rozdíl mezi OPZHN a chemickým zabezpečením**. Žádné ze všeobecných opatření OPZHN nesouvisí přímo s chemickým zabezpečením, ale je především vševojskovou záležitostí (rozptýlení vojsk, změny prostorů, manévr), předmětem činnosti průzkumných orgánů (včasné zjištění příprav protivníka k použití ZHN) nebo úkolem ženijního zabezpečení (ženijní budování, příprava komunikací, maskování). Rovněž ani zvláštní opatření OPZHN nejsou plněna jen chemickým vojskem, ale podléhají se na nich i ostatní druhy vojsk.

V návrhu polního řádu AČR (pro taktický stupeň) je jako jedno z opatření OPZHN uvedeno ničení prostředků jaderného a chemického napadení protivníka. Plnění takového úkolu v rámci OPZHN znamená velet prostředkům palebného ničení. V tom případě se však jeden z podsystémů bojové činnosti (palba) stává de facto součástí druhu zabezpečení, což je systémově chybné. Ničení prostředků jaderného napadení protivníka není prováděno v rámci plnění cíle OPZHN, ale cíle operace, a to je zásadní rozdíl. Proto nelze ničení prostředků jaderného a chemického napadení protivníka akceptovat jako opatření OPZHN.

Na základě analýzy opatření OPZHN a jejich specifík je možné dojít k závěru, že **OPZHN v AČR je druhem operačního zabezpečení pouze formálně**. Její organizace se liší od organizace jiných druhů zabezpečení, nejsou vytvořeny ani síly a prostředky OPZHN. Svým obsahem OPZHN výrazně překračuje rámec druhu operačního zabezpečení a představuje nedílnou a relativně samostatnou součást operační činnosti vojsk.

V článku „Tendence možného rozvoje operačního zabezpečení“ (Vojenské rozhledy č. 8/94) jsme navrhli vyčlenit dosavadní OPZHN z podsystému operačního zabezpečení a koncipovat širší pojetí OCHRANY VOJSK jako relativně samostatné funkční oblasti operační činnosti, nepředstavující samostatný podsystém, ale vytvářené na základě reálné potřeby v operaci s využitím prvků, sil a prostředků ostatních podsystémů operační činnosti. Ochrana vojsk volně a účelně spojuje části všech podsystémů operační činnosti (viz schéma 3).

Protože vzrůstá potřeba řešit způsoby ochrany vojsk proti vysoce přesným zbraňovým a radioelektronickým prostředkům protivníka, je účelné zkoumat možnost zobecnění problematiky ochrany a posoudit účelnost vytvoření rozšířené koncepce

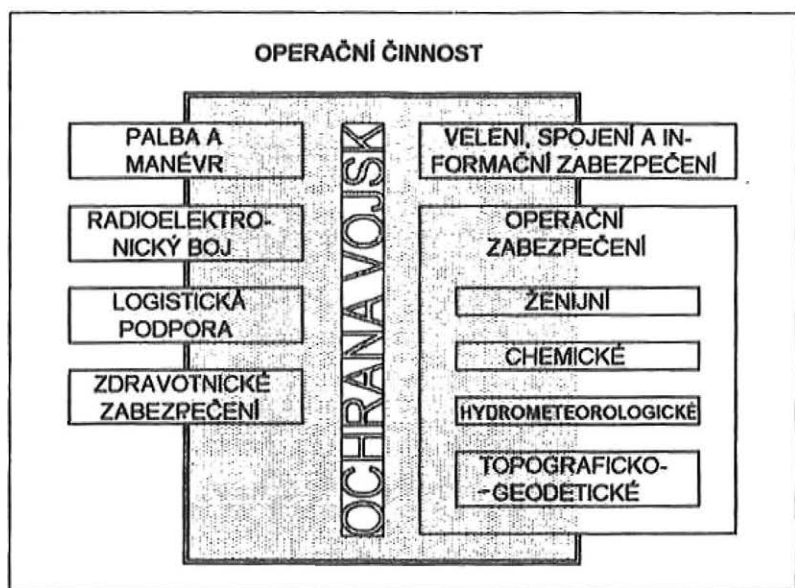

Schéma 3: Schématické znázornění ochrany vojsk jako funkční oblasti operační činnosti

ochrany vojsk mimo rámec operačního zabezpečení. Při tom je nutné brát v úvahu i vliv základních principů ozbrojeného zápasu na rozvoj ochrany vojsk.

Vliv základních principů ozbrojeného zápasu na rozvoj ochrany vojsk

Realizace vojenskostrategické obrany státu musí respektovat požadavky ozbrojeného zápasu jako celku a aplikovat je na konkrétní podmínky a možnosti stanovením jeho hlavních principů. K hlavním principům ozbrojeného zápasu patří zejména:

- cílevědomost a rozhodný charakter bojové činnosti,
- centralizované plánování a decentralizované plnění úkolů,
- skrytá příprava a překvapivé zasazení úderů,
- soustředění sil a prostředků na hlavních směrech,
- racionální využívání a šetření sil a prostředků,

- vysoká manévrovost a aktivnost,
- nepřetržité velení,
- nepřetržité působení na protivníka,
- **OCHRANA VOJSK,**
- všestranné zabezpečení operační činnosti.

Postavení ochrany vojsk jako principu vyplývá z cíle a charakteru vedení obranné operace, kterou lze charakterizovat jako dvoustranný proces, ve kterém se obě bojující strany snaží dosáhnout cíle co nejrozhodnějším a nejefektivnějším využitím všech svých disponibilních sil a prostředků, kterých žádná ze stran v naprosté většině případů nemá nadbytek. K tomu, aby dané síly a prostředky byly k dispozici v potřebném množství a čase, je nezbytné ochránit je před úderem protivníka a zachovat jejich bojeschopnost. To je úkolem ochrany vojsk.

Požadavek spolehlivé ochrany je tím kategoričtější, čím jsou chráněné síly a prostředky významnější a účinnější. Efektivita nejmodernějších zbraňových systémů je přímo ovlivňována, mimo jiné, úrovní jejich ochrany. Tyto prostředky jsou v případě zničení často i nenahraditelné. Prostředky ničení jsou neustále zdokonalovány a jejich bojové možnosti rostou. Ochrana před jejich účinky je zpravidla mnohem levnější než prosté hromadění palebných prostředků k dosažení příznivých kvantitativních poměrů sil. **Úroveň ochrany vojsk se tak stává jedním z významných kvalitativních faktorů, které mohou spolurozhodovat o dosažení cílů operace.**

Rozvoj ochrany vojsk je ovlivňován řadou požadavků a zásad, z nichž za nejzávažnější lze považovat komplexnost, cílevědomost, nepřetržitost, centralizované plánování a decentralizované plnění úkolů ochrany.

● *Komplexní přístup* k problematice ochrany vojsk vyplývá z potřeby zabezpečení ochrany a zachování bojeschopnosti vojsk v podmínkách použití protivníkem všech prostředků ničení (nejenom tedy ZHN), z požadavku zabezpečení spolehlivé ochrany před další činností protivníka, například před všemi druhy průzkumu, prostředky REB apod. Komplexní přístup umožňuje i nezbytnou součinnost při plnění opatření ochrany vojsk při vedení operace. Tím je možné dosáhnout propojení dosud jen málo koordinovaných způsobů a druhů ochranných opatření do uceleného systému.

● Podstatou *cílevědomosti* je stanovení reálných cílů ochrany vojsk, umožňující koordinované a efektivní využití vlastních sil a prostředků k dosažení nezbytného stupně ochrany. To dovoluje eliminovat duplicitu ochranných opatření a stanovit potřebnou úroveň ochrany od jednotlivce až po armádní sbor.

● Potřeba *nepřetržitosti* ochrany vojsk je vyvolávána především možnostmi soudobých zbraňových systémů protivníka působit na vojska za každých meteorologických podmínek, ve dne i v noci, do celé hloubky operační sestavy.

● *Centralizované plánování a decentralizované plnění úkolů ochrany vojsk* vyplývá z potřeby uskutečňování ochrany všemi vojsky jako nedílné součásti operační činnosti. K tomu musí být centrálně stanoveno, které úkoly musí vojska na konkrétním organizačním stupni splnit vlastními silami a které úkoly budou plně-

ny nadřízeným s využitím sil a prostředků druhů vojsk, speciálních vojsk nebo služeb. To vyžaduje vzájemnou časovou i prostorovou sladěnost tak, aby byla zajištěna efektivní ochrana vojsk podle jednoho záměru vcelku i na jednotlivých řídicích stupních. Plnění úkolů ochrany vojsk se provádí decentralizovaným způsobem tak, že každý organizační stupeň volí nejvhodnější způsoby ochrany podle konkrétních podmínek a vlastních možností při respektování záměru nadřízeného a s přihlédnutím k operačním úkolům a situaci.

Z uvedeného vyplývá, že je potřeba, aby ochrana vojsk v operační činnosti byla komplexní, cílevědomá a nepřetržitá, odpovídala možným prostředkům napadení protivníka a uskutečňovala se s racionálním využitím potřebných sil a prostředků podle jednotného záměru tak, aby napomáhala splnění stanovených operačních cílů. Tento požadavek je v souladu s hlavními tendencemi rozvoje operačního zabezpečení.

Struktura ochrany vojsk

Ochrana vojsk tvoří poměrně širokou funkční oblast operační činnosti. Je účelné ji dále dělit a uspořádat. Při tom je možné vyjít ze vcelku osvědčeného dosavadního způsobu dělení, jehož základem je zbraň nebo systém, proti jehož účinkům je potřeba se chránit. Kromě ochrany proti zbraním hromadného ničení je možné v předpisech AČR najít ochranu proti zápalným látkám a ochranná opatření radioelektronického boje. Uvedené druhy ochrany jsou poměrně dobře teoreticky rozpracovány a mohou být dále modifikovány. Ničivé účinky vysoce přesných zbraní vyvolávají potřebu řešit problematiku ochrany proti nim komplexněji než dosud.

K dalšímu hlubšímu dělení ochrany vojsk se již v minulosti osvědčilo dělení po skupinách nebo jednotlivých opatřeních ochrany. Z jejich zkoumání je možné dojít k závěru, že část opatření je obecných a jsou obsaženy ve všech uvedených druzích ochrany.

Rozptýlení vojsk a jejich manévry snižuje ztráty nejenom od ZHN, ale i ostatních druhů zbraní, stejně tak ženijní budování prostorů, maskování vojsk, využívání ochranných vlastností terénu a techniky. Rozdíl je především v rozsahu těchto opatření, přičemž je zřejmé, že největší objem prací vyžaduje ochrana proti ZHN.

Na základě této skutečnosti je možné uvedená opatření považovat za **všeobecná** opatření ochrany vojsk, prováděná za všech podmínek vedení operace. K nim je možné přiřadit i včasné zjištění příprav protivníka k použití ZHN. Toto opatření je nezbytné plnit v případech, že protivník vlastní, případně může v krátkých lhůtách vyrobit zbraně hromadného ničení. Nejčastěji se může jednat o možnost výroby chemických zbraní. Opatření je zaměřeno speciálně na ZHN z důvodů jejich ničivých účinků a také proto, že použít ostatní konvenční zbraně, včetně vysoce přesných, je protivník schopen zpravidla trvale.

Další opatření ochrany vojsk je možné navrhnout jako specifická, prováděná k ochraně před konkrétní skupinou zbraní - ZHN, vysoce přesnými zbraněmi a elektronickými prostředky protivníka, před zápalnými zbraněmi a také radioaktivními a toxickými látkami. Tato opatření je možné považovat za **zvláštní**.

Vojska se chrání i před dalšími klasickými prostředky ničení - dělostřelectvem, před palbou ručních a protitankových zbraní apod. Tyto způsoby ochrany jsou součástí všeobecných opatření a jsou již dlouhou dobu organickou součástí taktiky převážně malých jednotek. Proto není účelné je násilně zařazovat do ochrany vojsk.

Základní struktura ochrany vojsk může být potom tvořena všeobecnými a zvláštními opatřeními. Zvláštní opatření je účelné rozdělit do následujících skupin: zvláštní opatření ochrany proti ZHN, zvláštní opatření ochrany proti radioaktivním a toxickým látkám, zvláštní opatření ochrany proti vysoce přesným zbraním (VPZ) a radioelektronickým prostředkům (REP), zvláštní opatření ochrany proti zápalným látkám. Schématické znázornění základní struktury ochrany vojsk je uvedeno na schématu 4.

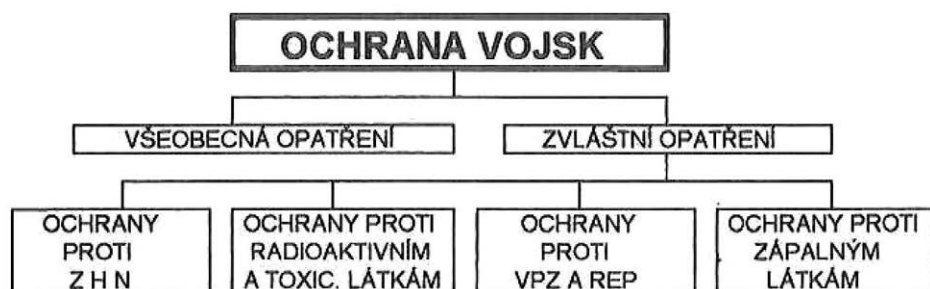

Schéma 4: Struktura ochrany vojsk

Navržená struktura není neměnná ani konečná. Ochrana vojsk je z tohoto pohledu flexibilní oblastí, kterou je možné doplňovat a rozšiřovat podle reálné potřeby o další perspektivní způsoby a opatření ochrany vojsk.

* * *

Vymezení ochrany vojsk jako funkční oblasti operační činnosti a její navržená strukturalizace umožní vypracovat koncepci ochrany vojsk a upřesnit způsoby její organizace. Této problematice bude věnován příští článek.